

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek, kézira-
tok és felszólamlások küldendők.Bérmmentelen levelek el nem
fogadtatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI ÚJSÁG.ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMŰVELŐDÉSI
HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petitsor . . . 10 kr.
Többszörös hirdetésnél . . . 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdij 30 „
minden beigtatás után.**Tartalom:** — A testi és lelki orvos. (Képpel.) — A Peszach-áldozat. Stern Mórtól. — A tiszta-eszlári bűnvád. — Bibliai fejtegetési tanulmányok. Steiner Ignácztól. — Programm szerint. — Nyilatkozat. Szontágh Jenőtől. — Különfélék.**A testi és lelki orvos**

Még alig néhány évtizede annak, hogy a zsidó orvos volt az egyedüli művelt ember a zsidó községben, mi igen is természetes, ha meggondoljuk, hogy a zsidó más tudományos pályára nem léphetett, mint az orvosira

Ezek az orvosok azonban igen előnyösen különböztek mai kartársaiktól, nevezetesen abban, hogy ifjuságukat rendszeren hit-tudományok tanulmányozásával töltötték és csak ezek elsajátítása után léptek a tulajdonképeni tudományos pályára; bennök tehát meg volt már gyökeresedve a hit, mielőtt az azt rendszeren megtanorító természettudományokkal megismerkedtek volna. Nem csoda tehát, hogy majd nem kivétel nélkül nagy érdeklődést tanusítottak vallásuk és hitfelekezetiük iránt s műveltségöknél fogva rendszeren a zsidóság emelésén és a felekezeti ügyek korszerűsítésén fáradoztak. Ilyetén váltak ők nemcsak az emberiség testi, hanem hit-sorsosaik lelki orvosává is.

Ezen orvosok közé tartozik Feitel Mór pápai városi orvos is, ki az ottani zsidó község fénykorában fővezérszerepet játszott s az akkor kifejtett működése folytán elévülhetetlen érdemeket szerzett magának nemcsak e község, hanem a hazai zsidóság körül is.

Feitel Mór orvostudor született Sopronmegye Lakonpak mezővárosában 1811. augusztus 12.-én. Legszengébb korától fogva a talmudtanulmányok szentelve, már 1820-ban a lipót-szt-miklósi talmudiskolát látogatta, hol a vitás eset-oldásban valóság-

gos csoda gyermekeknek tartották. A lángeszű gyermek azonban csakhamar belátva e céliránytalan szellemi gymnastika haszontalanságát, hátat fordított ennek s elment Prágába, hol a kellő tanulmányok rendszer elvégzése után 1835-ben orvosi oklevelet nyert.

Itt Csehországban ismerkedett meg a vele egykoru theologussal, Löw Lipóttól, s nemsokára benső barátsági viszony is fejlődött ki e két rokonszellemű ifju között, mely az utóbbinak bekövetkezett haláláig szakadatlanul fenn is állott és ennek hazánkban kifejtett érdemdu működésére igen nagy befolyással volt. Sőt Löwnek hazánkba való jövele is e viszonynak az eredménye volt; mert F. ki dr. Horschetzky n.-kánizsai orvossal ismeretségben állott, ennek közvetítésével eszközölte ki, hogy a nagykanizsai község Löwet hitszónokká választotta. S midőn F. Löwnek — ki akkor theologiai tanulmányainak bevégezte után a bécsi Szt.-Anna-féle képezdét látogatta, — tudtára adta, miben fáradozik, az utóbbi azt válaszolta neki: „Mi jutott eszébe; hisz mit csinálnék én egy magyar községben?”

Feitel 1835-ben Körmenden kezdte meg orvosi pályáját, hol csakhamar igen jelentéken munkakörre tett szert. De orvosi gyakorlata közben sem feledkezett meg arról, mivel tartozik a zsidóságnak, azért szívesen engedett a körmendi község azon kérésének, hogy szombatonként hitbéli oktatásban részesítse a község tagjait. Ekkor tartotta a Pirke-Abotról való homiletikai előadásait, melyek a körmendi község kívánságára 1842-ben

Feitel Mór orvostudor.

ily czimmel jelentek meg Bécsben: **משיבת נפש**, „Hauspostille zur Belehrung und Erbauung für Izraeliten“ Az e könyvről való ismertetések a porosz kerületi hatóság figyelmét is magukra vonták, mely utóbbi elrendelte, hogy minden zsidófelegyencznek az imakönyv és Herxheimer-féle biblián kívül F.-nek imént megnevezett könyvének egy-egy példánya is kezébe adassék. A felekezeti ügyek előbbrevitelét czélzó buzgalma azonban még csak fokozódott, midőn az 1837-ben megjelent „Allgemeine Zeitung des Judenthums“ első számát megpillantotta, mely lap a zsidóság haladását és fejlesztését és a zsidók helyzetének javítását tűzte ki feladatául. F. azonnal a lap munkatársának csapott fel s az is maradt egészen 1850-ig, mely időtől fogva nagy tetszésben részesült cikkei részint a Löw Lipót által szerkesztett „Ben-Chananja,“ részint a Szántó-féle „Neuzeit“ czimű folyóiratokban tette közzé. A harminczas években megjelent első cikke a parlagon heverő iskolaügy emelésével és javításával és a kor szellemével ellenkező zsidó isteni tisztelet korszerűvé tételével foglalkozott. 1841 elején ily czimű cikke jelent meg az „Allg. Zeitung d. Judenthums“ nevű lapban: „Ueber das Verfahren bei sterbenden und verstorbenen Israeliten,“ mely oly nagy hatást idézett elő, hogy a benne tett indítványt az 1845-ben tartott frankfurti rabbigyülekezet tárgyalás alá vette és még az utolsó lipcei zsidó synodus is külön bizottságot küldött ki az általa érintetett tárgyban való javaslattétel végett.

Azon reményben, hogy általa imádott nejének (megh. 1852.) megrendített egészségére szülővárosának égalja jótékony hatásu leend, 1841-ben Pápára költözött át hősünk, hol különösen az előbbkelő zsidócsaládoknak lett orvosa és — családi tanácsadója.

Ez időtáiban a pápai zsidóközségnek két temploma volt; egy roskadozó félben levő nagyobb zsinagoga, melynek pinczehajlékai részben a ritualis nőfürdőt, részben a Beth-hamidrast foglalták magukban. A másik szintén düledező félben levő kisebb zsinagoga még e nevet is alig érdemelte meg.

Ily körülmények közt F. szent kötelességének tartotta az értelmesebb és jobbmódu községi tagokat egy új korszerű templom építésére rábirni s miután néhány felvilágosodott s áldozatkész család 40000 frtnyi áldozat hozatalra késznek nyilatkozott és az ügynek ellenszegülő homályfiakat azzal a kedvezménynyel nyerték meg az ügynek, hogy a roskadt templombeli üléseik helyett minden ráfizetés nélkül az új templomban hasonló értékű üléseket biztosítottak számukra, megkezdtek az építést 1842-ben. De a rigolyás cselotok mégis mindent elkövettek, hogy a szent ügyet meghiusítsák és F., kit joggal tartottak az egész ügy kezdeményezőjének, igen sok üldöztetésnek volt kitéve.)*

A felvilágosodott előljáráóság azonban az új templomban a korszellemnek megfelelő isteni tiszteletet is akart meghonosítani, s minthogy a községnek ép akkor rabbija nem volt, több előkelő külföldi rabbi véleményét kérte ki a zsinagogai reformot illetőleg. Az e kérdésre beérkezet 22 felelet F. szerkesztése alatt 1845-ben ily czimmel jelent meg: „Z u l ä s s i g k e i t u n d D r i n g-

*) Azt hiszem, nem követek el sértést a cikk hőse ellen, ha itt még egy férfuról teszek említést, ki az érintett templomépítés körül szintén nagy érdemeket szerzett magának, nemcsak azért, hogy a jobb móduakra való befolyásánál ezekre e tekintetben hatni iparkodott, hanem mert mint a község jegyzője és szellemi mozgatója a kivitelben is felette buzgóan fáradozott s e miatt szintén, annyira üldöztetett, hogy az építés befejezése után kénytelen volt hivataláról lemondani. Ez a férfiu nem volt más, mint felejt-hetetlen bold. atyám, S i n g e r M a n ó, ki a pápai zsidóközséget részint mint jegyző, részint mint tanító félszázadnál tovább szolgálta. Le-gyenek áldottak porai!

lichkeit der Synagogenreform, begutachtet von den vorzüglichsten in- und ausländischen Rabbinern.“ E könyvet még manapság is gyakran keresik s valóban nagy hasznót is merithetnének belőle azon községek, melyek az obscurantismus járma alatt nyögnek.

A „Társalkodó“ (Széchenyi István gróf „Jelenkor“ czimű folyóiratának melléklete) 1844. évi juliusi számában F. egy nagyobb szabásu dolgozatot bocsátott közre magyar nyelven ily czimmel: „A m a g y a r z s i d ó k b e l s ő v a g y s z e l l e m i e m a n c i p á t i ó j a é s e z e k v a l ó s á g o s e l l e n s é g e i, s z ó z a t a m a g a i d e j é b e n.“ E cikkéről a szerkesztő, Széchenyi István gróf, igen dicsérőleg nyilatkozott annak írója előtt, mikor alkalmilag vele egy hajón utazva az utóbbi bemutatta neki magát.

Midőn 1846-ban a templomépítés befejezéséhez közeledett, szönyegre került a pápai üresedésben volt rab-biszék betöltése és F. a jobb érzelműek szavazatait az akkori nagy-kanizsai főrabbi, Löw Lipót részére nyerte meg, kinek még ugyanaz év június 2-án be is küldötték rabbi-levelét.

L ö w n e k megválasztatása azonban nemcsak a pápai orth. község homályfiat riasztotta fel nyugalmukból, hanem az országszerte ismeretes fanatikus gárdát is arra készítette, hogy az előbbiekkal szövetkezve lépéseket tegyen a bécsi udvari kancelláriánál a választás megsemmisítése érdekében. Erről értesülvén F. Bécsbe ment és a tényállás felderítése által nemcsak K á r n e r Z s e d é n y i és gr. T e l e k y udvari tanácsosokat hanem gr. A p p o n y i György és S z ö g y é n y i kancellárokat is megnyerte Löw ügyének. Löwnék már augusztus 5-én Pápára kellett volna jönnie, de a homályfiak vezérei a udvari kancellária egy parancsára tettek szert, melyben a király nevében Löw beiktatása mind addig eltiltatott, míg az e tárgyban folyamatban levő per be nem fejeztetik. Löw ingói már csomagolva voltak, hogy aug. 5-én Pápára költözhessek át, midőn az említett parancsot kézbesítették neki. Képzelmű, mily nagy zavarba ejtette őt e váratlan akadály! De most ismét F. volt az, ki a nagy akadály elhárítását magára vállalta. Ő ugyanis Füredre utazott, hol ép akkor időzött, a halhatatlan D e á k Ferencz hogy az ő tanácsát kikérje ez ügyben. Miután D e á k az ügy lefolyásáról informáltatta magát, így szólt F.-hez: Ne busuljon, mert minthogy a király nevében kiadott udvari kancelláriai parancs nem a megyei congregatió utján, hanem közvetlen a főispáni administrator által küldetett át a szolgabírónak, ez actus az alkotmányos törvények megsértését involválja és ez okból az augusztus 2-án tartandó veszprémmegyei congregatió tisztelettel félre teheti a királyi parancsot s ha ez megtörténik, Löw beiktatása haladék nélkül megtörténhetik. Így is történt s Löw augusztus 7-én nagy pompával tartotta bevonulását Pápa városába.

L ö w idejövetelekor főfigyelmét az elhanyagolt iskolaügyre fordította, melynek javítását azonban főkép a megfelelő iskolaépület hiánya gátolta; de mert a községi pénztár teljesen ki volt merítve az új templomépítése által, még gondolni is alig lehetett egy újabb nagyobb épület felállítására. De a mit a község pénztári viszonyai lehetlenné tettek, megvalósíták F. barátjai újabb pénzáldozataik által. S mert ez áldozatok sem voltak teljesen kielégítőek, F. Bécsbe ment, hol jóakarójától gr. E s z t e r h á z y Károly pápai földesurtól teteme^s építő anyag ajándékot s R o t h s c h i l d, S i n a i és T o d e s c o báróktól nevezetes pénzadományokat esz^s közölt ki e czélra. Így vált a pompás iskolaépület felállítására ténynyé F. buzgalkodása folytán. És a pompás iskolához külsejének csakhamar tökéletesen meg is felelt annak belseje; sem azelőtt sem azután nem dicseked-

hetett a pápai zsidó község oly szellemű iskolával, minővé az Löw vezetése alatt vált.)*

A hazánkra nézve örök emlékezetű 1848. évben F. önként elment a nemzeti őrsereggel a Drávához, hol tábori orvosi minőségben fejtett ki nagy buzgalmat; 1849-ben pedig a grofi kastélyban berendezett honvéd-kórház balszárnya bízott vezetésére. De ezen kívül még a város közelében fekvő Marczaltó faluban az osztrák sebesülteket is gyógykezelte, hol alkalma volt az életveszélyesen megsebesült Adlerschwung Adler nevű ezredes meggyógyítani, miért későbbben a gr. Nugent gyalogezred parancsnoksága köszönetet mondott neki s meg is dicsérte. Az 1849. évben uralkodott kolerában saját élete veszélyeztetésével szolgálta F. szenvedő polgártársait.

A szegény hazára oly lesújtó katastrófák után, a pápai zsidóközségben Löw elüldöztetése következtében beállott szellemi süllyedés által serkentve, F. ismét kezébe vette a tollat s ezzel újból hitfelekezete szolgálatába állott. Ekkori dolgozatai az „Allg. Z. d. Judenthums“ az „Orient“ és az „Isr. d. 19. Jahrhundert“ című folyóiratokban láttak napvilágot. Az „Ein Wort zur Zeit“ című czikke magára vonta a nagyhirű prágai főrabbi Rappaport J. L. figyelmét, ki a szerzőnek sajátkezűleg irt levélben **ישר כהן** üdvözlét mondott érte. „Holz und Eisen, eine jüd. Fabel nebst jüd. Moral“ című dolgozata arra készítette a bécsi Busch-féle zsidó évkönyvek kiadóját, hogy vállalatában való közreműködésre kérje fel F-et.

Az 1849. évi október hó 15-étől december 14-éig beállott szomorú napokban, mely időben Löw a pápai fanatikuskok feljelentése következtében a pesti új épület 5. számú pavillonjában sinlődött, gyakran ellátogatott F. Pestre, hol alkalma nyílt a haza sanyargatóiban enyhébb érzületet ébreszteni.

A mi pedig még mai napig is csak kevés ember előtt ismeretes, az annak neve, ki a hazafias Löw megszabadítását végleg kieszközölte. Löw pártfelei ugyanis arról értesültek, hogy megkegyelmeztetése 1849. december első napjaiban fog megtörténni s barátjai már is készen állottak a bérkocsival, hogy az megkegyelmeztetett a fogházból elszállítsák; de egyszerre kinyilatgoztatta előttük a táborokari porkoláb, hogy egy újabb beadvány következtében a kérdéses vádlott még továbbra is tömlőczen tartatik. Későbbben kitudódott, hogy a pápai czelotok azzal vádolták a Löw ügyével megbízott S... r nevű kapitány hadbíró, hogy Löw pártfelei által megvesztegetettte magát s azonnal fel is váltatták őt S... hadbíró által. Itt már most bajos volt segíteni! Ekkor egy napon azt olvasta F. az ujságban, hogy a budapesti lánchíd megnyitási ünnepélyénél a kormány részéről Haynau tábornagy és a részvényesek részéről Sinai báró fogják a főszerepet vinni, s minthogy tudta, hogy az utóbbinak neje néhány évvel azelőtt Füreden nagy tetszéssel olvasta Löw szónoklatait, arra kérte Löw nejét, Schwab pesti rabbi szellemes és angyali jószágú leányát, hogy kérné meg a bárónét, birná reá férjét, hogy Haynau való érintkezése alkalmával a vakbuzgók által ártatlanul üldöztetett Löw ért egy jó szót szóljon a tábornagnak. December 14-én szabadon bocsátották Löw-et és néhány nappal később Bécsből egy levél érkezett, melynek körülbelül ez volt a tartalma: Nagyon tisztelt főrabbiné asszony! Midőn ön ezen sorokat olvassa, férje már szabad, s va-

*) Nagy örömemre szolgál e helyütt a kegyelet adóját leróni azon derék tanítók iránt, kik a nevezett korszakban ez iskolában működtek s kiknek én is tanítványuk voltam. Mindnyájan eiköltöztek már az árnyékvilágból s rég élvezik isten fényében örömeik jutalmát; de ép azért még árnyéka sem érhet a gyanunak, ha dicsérőleg felemlitem nevüket. Ezek voltak: Ehrenfeld Lipót, Hoffmann Samuel, Bleuer Adolf és Porges M. kiknek emlékét, úgy hiszem, mind azok áldják, kik szerencsések voltak előképeztetésüket általuk nyerni. Szerk.

lószerűleg közelében is van. Fogadja általam nőm, a báróné asszony, szívélyes üdvözlétét, ki sorsa iránt nagy részvéttel viseltetik. Ha valamivel hozzájárultam szerencséjéhez, örökké örömemre fog az szolgálni s így maradok... Báró Sinai György.

E szerint a nemes Sinai báróné volt az, kinek igen nagy része volt Löw megszabadításában. Másrészt azonban Feitel Geringer bárót nyerte meg Löw részére oly annyira, hogy ő, ki a nézete szerint compromittált Löw rabbit hivatalából elmozdítani akarta, későbbben, a Feitel által nyert információk után, egy nála megjelent szegedi zsidóküldöttségnek azt tanácsolta, választanak meg a derék Löw rabbit a községükben megüresedett rabbi hivatalra, hogy ezen érdemes lelkész a pápai czelotok üldöztetéseitől megszabaduljon.)*

Az ötvenes években jelent meg a Ben-Chananjában F.-től egy cikk ezen czim alatt: „Der Selbstmord vom rabbinischen Standpunkte“ és egy „Die Armen in Israel“ című felkőszöntő, mely a Németországban „Chanuka“ czimen megjelent ünnepélykönyvben látott napvilágot. 1855. márczius havában jelent meg tőle a Letteris-féle „Wiener Mittheilungen“-ben egy ily című vers: „Gottes Wort und Gottes Segen“ és 1866-ban közölték a „Jahrbücher für Natur- und Heilkunde“ egy nagyobb dolgozatát, melynek czime: „Die Scharlachepidemie in Pápa im Jahre 1866.“ melyért a veszprémmegyei hatóságtól dicsérő levelet kapott. F.-nek „A kolera Pápan 1866-ban“ című füzeté az ujságokban igen dicséretes ismertetésben részesült.

Feitel a Pápa városában 1866-ban alakult „Eöt-vös“-egylet létesítését és szellemi életének ébrentartását nagyban előmozdította szép beszédei és előadásai által. A nyomtatásban is megjelent egyik előadása „Unser Programm“ eléggé jellemzi a liberalis irányt, melyet ezen egylet követett.

Az ily működés után nem csoda, ha F. igen előnyös társadalmi állást is foglal el polgártársai között. Az értelmiségnél igen kedvelt ember, a város összes szegényei atyjok és jóltevők gyanánt tisztelik, derék kartársai pedig becsülik és jó indulattal viseltetnek iránta.**)

*) Helyén látjuk itt az ifjabb nemzedék kedvéért megjegyezni, hogy a pápai czelotok, kik Löw-től minden áron megakartak szabadulni, egy általa mondott hazafias beszédet használták fel arra, hogy őt megsemmisítsék s ily formán tőle megszabaduljanak. De isten másképp akarta s így még sokáig működött azután is a haza és felekezetünk dicsőségére. Szerk.

**) F. társadalmi állására nézve igen jellemzők az ott helyben megjelenő „Pápai Lapok“-ban róla tett következő nyilatkozatok: Január 4. 1880.

Feitel Mór városi orvos ur a folyó évi első napján adta be 25-ödször a városunkra vonatkozó évi kimutatást. Ez alkalommal szabadon néhány sort szentelni az ő 25 éves munkásságának, mely valóban megérdemli a kegyelet és hála eme szerény nyilvánulását. A ki csak ismeri őt, tudjuk, velünk érez, midőn elmondjuk, hogy a szerény, művelt és fáradhatlan férfiú csak diszére válik városunknak, melynek érdekeit 25 éve már, hogy lankadatlan buzgalommal szolgálja. Isten éltesse még sokáig, a tisztelet és hála koszorúzza fűrtjeit, melyek munkás emberbaráti szeretet gyakorlásában és becsületben öszültek meg.

Aug. 15. 1880,

A helybeli orvosi kar, mint tudjuk, havonként egyszer szokott összejönni a helybeli közegészségi ügyek egymásközi megbeszélése végett; legutólsó gyűlés után e hó 12-én ünnepeltetett Feitel Mór fáradhatlan és buzgó városi másodvárosunk 70-ik születés napja, mely épen ezen napra esett; az öreg ur majd nem éjtéligen koczintgatott vigan collegáival azt kívánván nekik, hogy k is hasonló évfordulón ünnepelhesék születés napjukat. Nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy az öreg ur már 46 év óta van a praxis tövises pályáján, melyhez mi is még számos éveket tartós egészséget kívánunk neki!

September 10. 1882.

Feitel Mór ur, városunk közszeretettben álló, veterán másodorvosa — mint örömmel értesülünk — sulyos betegségéből annyira fölépült, hogy folyó hó 5-én hivatalos működését újból megkezdhetette, kívánjuk, hogy azt, mint a szegény betegek igaz barátja, igen sokáig folytassa is.

A pápai izr. község körül szerzett érdemeinek betetőzésül fel kell még említenünk, hogy az ott nem rég felépült zsidókórház létesítésében szintén nagy része van.

Az utóbbi években, mióta a pápai zsidó községben ismét a reactionáriusok kerültek fölülr és a nem-zsidók részéről is oly dolgok történtek, mik minden emberbarát lelkiületét lehangolják — egészen távol tartotta magát F. a szakmájába nem vágó mozgalmaktól, az utóbbi hetekben pedig előrehaladott kora, és megingott egészsége következtében késztetve érezte magát orvosi működésének 48. és városi orvosi hivataloskodásának 28. évében ez utóbbi állásáról leköszönni.

Ezen leköszönésnek sajnálkozással történt elfogadásakor Pápa város képviselő testülete jegyzőkönyvileg köszönetet és elismerést szavazott neki 48 évi fáradhatatlan és emberbaráti működésért, f. évi április hó 8-án pedig ugyanezen testület élethossziglan tiszteletbeli városi orvossá nevezte ki.*)

Fogadja ezennel a mélyen tisztelt orvos ur, ki szülővárosunk, különösen pedig annak községe körül oly elévülhetetlen érdemeket szerzett magának, ezen sorokat elismerésünk csekély jeléül azon benső óhajunk mellett, hogy tartsa meg a mindenható még igen soká a szenvedő emberiség javára, és szeretett gyermekei, barátai és tisztelői öröme.

A Peszach-áldozat.

„Justitia est fundamentum regnorum.“ Igazság az államok alapja, e felirat ékeskedik a bécsi császár-királyi palota homlokzatán. Igazság a társadalomnak első követelménye, ez kölcsönöz neki szilárdságot, s biztosítja békéjét s jóllétét. Hol ez megingattatik, szétfoszlik a kötelék, mely milliók érdekeit egy közös cél köré csoportosítja, melyet állami életnek neveznek, az ország rablófészekké válik, s az ököljog lép a polgári törvény helyébe. Aki isteni s emberi törvény ellen vétett, álljon vagy állíttassék bírója elé, ki szentesített hazai törvények alapján hoz ítéletet. A modern államjog nem ismer többé különbséget nemes s paraszt, katolikus vagy más vallás hívei közt. A törvény előtt mindenki egyenlő. A tiszta-eszlári dráma egy jelenettel előbbre haladt, amennyiben a közvádoló ügyész elküldte a nyiregyházi kir. törvényszékhez előterjesztését, melynél fogva a letartóztatott összes vizsgálati foglyok vád alá helyezését indítványozza. Spät kommt Ihr Illo, doch Ihr kommt. Tizenegy havi vizsgálati fogság után van tehát remény, hogy e botránnyos ügy homályába a világosság egy sugara fog lövelni. A vád a templomban elkövetett gyilkosságról szól, tehát ritualis gyilkosság.

Mindazok, kik zsidó irodalommal foglalkoznak, országos hírv külföldi keresztény tudósok s egyetemi karok egyértelműen oda nyilatkoztak, hogy a zsidó vallási könyvekben s a talmudban egyetlen egy betű sem fordul elő, mely más hitűek meggyilkolását akár vallási, akár más indokokból megengedné, annál kevésbbé elrendeli. Ha valaki azt a kérdést vetné fel: „Lehetséges-e, hogy zsidó ember egy keresztényt boszu, rablási szándék, vagy szenvédélyből megölhetne,“ azt felelnők, hogy „Igen“, bár ily eset a ritkaságok közé tartozik. De hogy zsidó emberek a zsinagógában, vallási indokból embert ölnének s vérét eledelbe keverve megennék, a zsidóság négy ezredéves történetében egyszer sem fordult elő.

A középkorban e vádak gyakran szerepeltek. Fanatikus papok a szószékről izgatták a népet. A sekrestyében elrejtett ostya piros penészfoltot kapott; ezt csak zsidó tehette, kinek egyéb dolga úgy sem volt, mint a sekrestyékbe betörni, s a szentelt ostyát vérrel befenni. Ha a piros penészfolt nem mutatkozott, egy átlukadt ostyát mutattak a népnek. Ezt a zsidók szentségtörő

keze lyukasztotta át s megrohanták a zsidó városnegyedeket s legyilkoltak minden élet. Nápolyban nem rég egy madonna-szobrot vizsgáltak meg, mely minden nagy-pénteken véres könnycseppeket hullatott, s fejében két csatornát fedeztek fel, melyek a szemekhez vezettek. A fanatikus papság e csatornába vörösbort öntött, mire a szobor véres könyeket sirt, s a nép kiáltott: miraculum!

Westfáliában a középkorban tíz év alatt 15 ezer embert égettek el boszorkányság miatt s bár a köznépközt most is számosan vannak, kik ördögöt, boszorkányt hisznek, azt a bírót kinevetnék, ki boszorkányt válna. Ép azért óhajtottuk volna, hogy országos igazságszolgáltatásunk a ritualis gyilkosság megindításától megkíméltetett volna; mert csak óriási felsülés következhetik belőle, s a magyarnak számos ellenségei, úgy az ország határain belül, mint kívül ez incidensre fognak hivatkozni, bebizonyítandó, hogy Magyarország félig barbár ország, mely a középkor fanatismusa alatt mai napig is áll.

Mi feltétlen bizalommal viseltetünk a magyar bírói kar szakképzettsége s igazságszeretete iránt, mely ő Felsőge, a király nevében van hivatva igazságot szolgáltatni, annál megdöbbenőbben hatottak úgy a bel-, mint a külföldi lapokban foglalt ama hírek, melyek embertelen kizásokról szóltak, csak hogy a ritualis gyilkosság mellett tanukat szerezzenek. Ilyenek a keresztény tutajosok panaszai embertelen megkínzóztatásuk miatt, Fogel Ancsel többször említett esete, s utoljára Smilovics Jánkel nyilatkozata, melynél fogva összes vallomásait mint kizások által kierőszakoltakat visszavonta. S az osztó igazságnak ez irányban is ki kell terjeszkednie, mi igaz e hírekben. Országos igazságszolgáltatásunk reputációja forog a kockán, ne tőrjék, hogy azon egynehány méltatlan közegeért csorba ejtessék. A gyümölcsfa lehullatja férgesét, hogy az egészséges gyümölcs annál erősebben tenyesszen.

Gyűjtse össze a bíróság mind a bünjeleket, hallgassa meg a tanuvallomásokat s vizsgálja meg azoknak hitelességét. Sojtsa azokat Temis karja, kik embervérbe mártották kezüket, a zsidóság tiszta idealismusa az embervér ontását a jogos önvédelmen kívül perhorreskálja. De egy esetet még is kell, hogy felemlítsünk.

Midőn a Lajtán túl néhány évvel ezelőtt Chorinsky grófné megmérgeztetett, a bécsi rendőrség egy egyszerű incidensből fedezte föl a gyilkosság szellemi okozóját, t. i. Chorinsky gróf sehogy sem volt rá bírható, hogy holt nejének ravatalához közeledjék. A bécsi rendőrség ebből azt következtette, hogy bárminő is volt a gróf viszonya elhalt nejéhez, kitől különválva élt, a halál minden ellentétet kiegyenlített, a sir szélén a gyűlölet elnémul. A férj, ki meghalt nejét látni vonakodik, az csak bűnös lehet, s két nappal reá gróf Chorinsky a birtónben bevallotta gonosz tettét.

Tiszta-Eszláron már két ízben volt tetemrehívás. Megjelent a falu apraja, nagyja; a gyermekét vesztett anya, a testvérek, rokonok s iskolabarátok. Mind megsemmélytették a Tiszából kifogott hullát, csak egy nem mert közeledni: „Nem nézem meg! Nem nézem meg!“ rimázkodott Solymosi Eszter volt asszonya, s bíróilag kellett őt a szemléltől felmenteni. Az anyának, testvéreknek, az egész környék népségének volt annyi bátorsága, hogy a hullát megnézzék: Huri Andrásnének nem. Hiában, a bírói s rendőri teendőkhöz a bírói vizsgán s libériás ruhán kívül még egy kis qualificatio, a lélektan s az emberi sziv ismerete is kívántatik.

„Egyétek meg a húsvéti bárányt pászkával a nyomoruság kenyerével“ s keserű füvekkel, így szól a parancs; „mert megnyomorítottak beneteket az egyiptomiak, s elkeserítették életeket agyaggal, téglával s mindenféle mezei munkával“.

Üljük meg felszabadulásunkat az egyiptomi rab-szolgaságból ősi szokással, ősi kegyelettel s ha ünnepi

*) Nem mulaszthatjuk el hősünk t. fiának, Feitel Frangott urnak, köszönetet mondani azon szivességeért, hogy az e cikkben foglalt adatokat rendelkezésünkre bocsátotta. Szerk.

hangulatunkba a keserűség érzete is vegyül, emlékezzünk meg az ígéretről, melyet isten ösünknek, Ábrahámnak tett: „Áldottak, kik téged áldanak; átkozottak, kik téged átkoznak“*) Négy ezredéves történetünk bizonyítja az isteni szó rendületlenségét; azok, kik gyilkos karmaikat a zsidóság testébe vajták, egytől egyig elpusztultak. Hol vannak Egyiptom, Babyloni, Assyra, Róma világbirodalmi? Kihívták a végzetet maguk ellen, s ez vas talpával eltiporta; s mi szétszórva bár, megalázva, üldöztetve még is élünk isten ótalma alatt.

Üdv s béke azoknak, kik egyik vagyunk az ősi hitben s kik családi körben üljük meg szabadságunk szent ünnepét; üdv s remény azoknak is, kiket balhit s társadalmi átok a börtön éjjelébe termetett.

Stern Mór.

A tiszta-eszlári bűnvád.

— A kir. főügyész ség vádlevelé. —

Jelentettük multkor olvasóinknak, hogy a kir. főügyészség már elküldötte vádindítványát a nyiregyházi kir. törvényszékhez.

A Seiffert Ede főügyési helyettes által indítványozott okirat alapját különösen az képezi s azt fejti ki legerőteljesebben, hogy a végtárgyalás szükségessége azért, mert csakis a közvetlenség által lehet megállapítani a legnagyobb részt szertehuzó vallomások közül azt, hogy mindazok közül, mi az igaz. Elkerülhetlenül a végtárgyalás elé kell még utasítani az ügyet s meg kellett tenni a vádindítványt különösen azért is, mert a dadai holttestről adott kétféle orvosi vélemény fölött nem mondott a közegészségi tanács olyan fölülvéleményt, a mely bármely irányban is döntött volna s mint ilyen tekintetbe vehető lett volna.

* * *

A vádiratból küzöljük a következőket:

Tekintetes kir. törvényszék!

Gyilkosság vétségével s illetőleg bűnpártolás vétségével terhelt Scharf József s társai ellen teljesített s az 1883. évi márcz. 19-én 1072 bf. u—a. kelt végzésnél fogva a nyiregyházi kir. ügyészséghez áttett vizsgálati iratok alapján vádolom:

1. Schwarz Salamont (37 éves, izraelita vallásu, nős, gyermekes, vagyontalan t.-eszlári sakter irni olvasni tud, büntetve nem volt, 1882. évi május hó 22-ikétől vizsgálati fogságban van.)

2. Buxbaum Ábrahámot (26 éves izr. vall. nős, gyermekes, vagyontalan, ábrányi tanító, irni olvasni tud, büntetve nem volt, 1882. évi május hó 25-ikétől vizsgálati fogságban van.)

3. Braun Lipót (27 éves izr. vall. nős, gyermekes, vagyontalan, udvari sakter, irni olvasni tud, büntetve nem volt, 1882. évi jun. 5-ikétől vizsgálati fogságban van.)

4. Wollner Bernát, (36 éves, izraelita vallásu, nős, gyermekes, vagyontalan, rendes lakhely nélkül, napszamos, irni olvasni nem tud, büntetve nem volt, 1882. évi november 23-tól vizsgálati fogságban van)

hogy Solymosi Eszter tiszta-eszlári hajadont előre megfontolt szándék ből megölték.

5. Scharf Józsefet (41 éves, izraelita vallásu, nős, gyermekes, kevés vagyonnal bir, tiszta-eszlári egyházfi, irni, olvasni tud, büntetve nem volt 1882. évi május hó 22-dikétől vizsgálati fogságban van.)

6. Junger Adolfot (58 éves, izraelita vallásu, nős, gyermekes, vagyonos, tiszta-eszlári birtokos, irni, olvasni tud, büntetve nem volt, 1882. május hó 22-től vizsgálati fogságban van.)

7. Braun (más néven Breuner) Ábrahámot (37 éves izraelita vallásu, nős, gyermekes, csekély vagyonnal bir,

t.-eszlári napszamos, irni olvasni nem tud, büntetve nem volt, 1882. május hó 22-ikétől vizsgálati fogságban van.)

8. Lustig Sámuel (40 éves, izr. vall. nős, gyermekes, vagyonnal bir, t.-eszlári kereskedő, irni olvasni tud, büntetve nem volt, 1882. május hó 22-től vizsgálati fogságban van.)

9. Weiszstein Lázár (56. éves, izr. vall. nős, gyermekes, vagyonnal bir, t.-eszlári bérlő, irni olvasni tud, büntetve volt család, birói zártörés és sikkasztás miatt, 1882. május hó 24. óta vizsgálati fogságban van.), hogy

Solymosi Eszternek — Schwarz Salamon, Buxbaum Ábrahám, Braun Lipót és Wollner Herman által előre megfontolt szándék ből történt megölését szándékosan előmozdították.

10. Vogel Amsel (40 éves izr. vall. nős, gyermekes, vagyonnal bir, tutajos sáfár, irni olvasni tud, büntetve nem volt, szabad lábon levő fehéregyházi lakos.)

11. Smilovics Jankelt (43 éves izr. vallásu, nős, gyermekes, vagyontalan, napszamos, irni olvasni tud, büntetve nem volt, 1882. évi junius 12-ikétől vizsgálati fogságban van.)

12. Herskó Dávidot, (47 éves, izr. vallásu nős, gyermekes, vagyonnal bir, tutajos, irni olvasni tud, büntetve nem volt, szabad lábon levő szaplóczai lakos.)

13. Grosz Márton (44 éves, izr. vallásu, nős, gyermekes, vagyonnal bir, bérlő, irni olvasni tud, büntetve nem volt, szabad lábon levő tisztaeszlári lakos), — hogy

Schwarz Salamonnak, Buxbaum Ábrahámnak, Braun Lipótnak, Wollner Hermannak, Scharf Józsefnek, Junger Adolfnak, Braun Ábrahámnak, Lustig Sámuelnek és Weiszstein Lipótnak segítségét nyújtottak arra, hogy a terhükre eső büntettség miatt, irányukban fogamatba tett büntető eljárásnak sikerét meghiúsítsák.

A nevezetteknek ezen cselekménye: Schwarz Salamon, Buxbaum Ábrahám, Braun Lipót és Wollner Herman ellenében a btk. 278. §-ában meghatározott és ugyanazon szakasz szerint büntetendő gyilkosság büntetének tényálladékát, — Scharf József, Junger Adolf, Braun Ábrahám, Lustig Sámuel és Weiszstein Lázár ellenében a btk. 278. §. és 69. §. 2. pontjának meghatározott és a 72. és 66 §§. szerint büntetendő gyilkosság büntetési részeségnek tényálladékát, — Vogel Amsel, Smilovics Jankel, Herskó Dávid, Grosz Márton, Klein Ignác ellenében a btk. 374. §-ba meghatározott és a 376 §. szerint büntetendő bűnpártolás vétségének tényálladékát állapíthatja meg.

Indítványozom tehát, hogy a nevezettek e miatt, és pedig Schwarz Salamon, Buxbaum Ábrahám, Braun Lipót, Wollner Herman, Scharf József, Junger Adolf, Braun Ábrahám, Lustig Sámuel Weiszstein Lázár és Smilovics Jankel vizsgálati fogságuk föntartása, — Vogel Amsel, Herskó Dávid, Grosz Márton és Klein Ignác pedig szabad lábon hagyásuk mellett — vád alá helyezettessenek, ezen büntető pernek tárgyalására a vádhatározot jogerőre emelkedésével határnap tüzes sék ki s arra a felsoroltak idéztessenek.

Indítványozom továbbá, hogy Scharf Józsefné sz. Müller Lény, Taub Emánuel, Rozenberger Herman, özv. Klein Ignáczné sz. Roth Borbála, Mendelovits Niszer, Matej Ignác, Csepke Sura, Selever János, Matej Péter, Szavinetz Péter, Herskó György, Wieder Mór, Groszberg Leonné sz. Klein Katalin, Lefkovic Bernát irányában a büntető eljárás megszüntetessék, és ebből folyólag a vizsgálati fogságban levő Taub Emánuelnek azonnali szabadlábra tétele elrendeltesse.

Ezen indítvány indokolása hat sűrű ívet tesz ki.

*) Mózes I. könyv II fej. 3. v.

Bibliai-fejtegetési tanulmányok.

Irta: Steiner Ignác, Léván.

(Folytatás.)

Philppson בנכס־t arab szónak tartja és holdtöltére magyarázza. Ő is úgy vélekedik, hogy a költő peszach ünnepét, melynek kezdete holdtöltére esik, megénekli (l. annak commentárját a zsoltárokhoz.) Ugyanily értelemben nyilatkozik Graetz is, csak hogy ő a szót a syriai nyelvből származtatja. Szerinte a költemény a Josia király idejében országszerte megült peszach-ünnepre vonatkozik. Graetz

érzi ugyan ואשלהו בשירות לבם mondatának nyomosságát, de azt a nép egy részére, a száműzött tíz törzsekre magyarázza. Bizonyítéknak felhossa a Példabeszédek 7.

fejezetének 20. versét, a hol mondatik: ליום הכנס יבא ביתו s a hol a kérdéses szó szintén a teleholdat jelenti. Geschichte der Juden 2. B. 1. H. 322. (Jegyezzük itt mind

járt meg, hogy Graetz tévedésben van, midőn שפת לא שפת דעתי אשמע mondatát így értelmezi: „Damals hörte ich eine Sprache, die ich nicht konnte,“ mert שפת itt status konstruktusban van, melynek birtokosa kimaradt, mint . . . מקום אשר (Genes. 40, 3.) és a következő szók

csakis ez elhallgatott birtokosra vonatkozhatnak. Csak nem volt ismeretlen a héber nyelv az izr. nép előtt! De istent — mert ő a szemichosznak elhallgatott szomechje — és az ő magasztos tulajdonságait csak a törvényhozás alkalmával tanulta igazán megismerni. Hogy rátérjünk a dolog velejére, meg kell vallanunk, hogy az egész óhéber irodalomban nem akadunk nyomára annak, hogy a holdtöltét számba vették volna. Megendjedjük, hogy a többször említett szó jobb magyarázat hiányában a Példabeszédekben holdtöltének értelmében vétessék, de senkisé tagadhatja, hogy „lejom hakeszeh“ „holdtöltének napja“ vastag paradoxon, azonkívül van különbség כנסה és כנסא között és semmivel sincs bebizonyítva, hogy a zsoltárköltő egy idegen, szokatlan szót, legkevésbé a gyűlölt syriaiak nyelvéből meghonosított volna. Hogy e szónak valódi értelmét kiderítsük, a második templom idejébeli eseményeket közelebbről kell szemügyre vennünk.

Jochanan Hyrkan átpártolása után hol a pharizaeusok hol a sadukaeusok kerekedtek fölül az ország igazgatásában, mignem a közveszedelem véget vetett a versengésnek. A saddukaeusok tanai abban különböztek a pharizaeusokéitól, hogy amazok a thorának parancsait szószerinti értelmökben vették és a tradíciónak jogosultságát kétségbe vonták. Az u. n. böjttekercsben egy csomó félnünp soroltatik fel, melyek mindannyian a pharizaeusoknak a sadducaeusok fölött kivivott győzelem megörökítésére hozattak be. Ámde a győzők nem elégették a félnünp behozatalát, minden egyes aratott siker után tüntetéseket is rendeztek a szemlélőknek tudtul adandó, hogy az ő véleményök mérvadó, habár a józan ész és az írás szava az ellenfél állítását támogatni látszik. Így a sadducaeusok azt állíták, hogy a mindennapi áldozatok egyesek adakozásaiból mutatandók be, e verset: „esz hakevesz hoechod taaszeh baboker ve-esz hakevesz haséni taaszeh bén hoarbojim,“ (Num. 28, 4.) így magyarázván: az egyiknek a bárányát áldozd reggel, a másodiknak a bárányát pedig áldozd a kettős est között,“ azaz a beérkezett adományok sorrendje szerint. Ennek ellenében a pharizaeusok állították, hogy ezen áldozatok a nép közpénztárának útján peszerzendők. Midőn ezen elv határozattá emeltetett, a győztesek niszán hó első nyolcz napját emlék-félnünpnek szentelék, mely félnünpet a zsinagóga mai napig megőrizte. Ezzel azonban nem érték be, hanem elrendelték, hogy a mindennapi áldozatokhoz való járulékot tizenégy-tizenégy nappal peszach, seuoth és szukkoth előtt bizonyos formalítások alatt szedessenek

be, כדי לעשות פומבי לדבר, hogy a dolog jobban feltűnjék és a sadducaeusok lemajorizálása köztudomásra ho-

zassék. (l. megilath taanith I, jer. sekalim 45, col. II.)

Egy másik vitás pont volt seuoth ünnepének megállapítása. A sadducaeusok e verset וספרתם לכם ממחרת השבת (III. Móz. 23, 15.) szószerinti értelemben vévén, úgy vélekedtek, hogy a számlálás a peszach első napjára következő szombat után kezdődik. A pharizaeusok ezen שבת-t peszach első napjára magára magyarázták és a számlálást közvetlen e nap után vették folyamatba. E kétféle számlálás között 1—6 napi különbözet lehet, ha esetleg peszach első napja nem szombatra. hanem a hét közbelső napjainak egyikére esik. Igen elmés a pharizaeusok ebbeli indokolása: „A sz. írás meghagyja: számláljátok magatoknak a sabbat másnapjától fogva, azon napon kezdve, mikor az ómert elhoztátok, teljes hét hetet. A hetedik sabbat másnapjáig számláljátok ötven napot. (u. o.) Miképen értelmezendő ezen ellentétes parancs? Ha peszach első napja szombatra esik, akkor hét teljes (kikerekített) hetet számlálunk, ha pedig a hét valamelyik más napjára esik, negyvenkilencz napot (az ötvenedik nap a seuoth) kell számlálni.“ (Menachoth 65, b.) Midőn a pharizaeusok eme véleménye érvényre jutott, niszán hónap 2. és 3. hetét emlék-félnünpnek rendelték,* melynek nyoma szintén mai napig fenmaradt. Mint az első sikernek, úgy ezen másodiknak is többféle demonstrációval szereztek nyomatékosságot. Ugyanis a sadducaeusok számlálása szerint seuoth ünnepe mindig vasárnapra esett.

Szokásban volt, hogy az ünnepek alkalmával hátra maradt áldozatokat rájövő nap bemutatták. Ha mármost seuoth az érvényes számlálás szerint is szombati napra esett, az akkor megmaradt áldozatokkal rájövő vasárnap végeztek. Ez alkalommal tiltva volt a főpapak diszöltönyében ténykedni, nehogy a nép ezt a napot a sadducaeusok módjára az ünnep igazi napjának tekintse. (Chagiga 17, a.) A sadducaeusok az ómerszámlálást mindig vasárnapon kezdték, s ennek megfelelőleg az ómer-kévet az előző estén, szombat kimenetelénél, aratták le, mi gyakran peszach hatodnapján is történt. A pharizaeusok ezt peszach másodnapjának elején (az előző napra következő estén) végezték.

(Vége követk.)

Programm szerint.

Mint a zsidó tanítók özvegyeinek és árváinak mi-kénti felsegélyezésére vonatkozó egyik módozat ajánlója, z á r s z ó-félével szerettem volna élni, az általam proponált módozat ellen tett kifogásokra és megjegyzésekre való reflektálást akkorára tartván fenn magamnak, mikor e tárgy még több felszólalást, tüzetesebb hirlapi megvitatást provokált volna már. De azt tapasztalva, hogy az eddig módozatom ellen felszólalt kartársak javaslatomnak különösen azon oldalát támadták meg, mely — meggyőződésem szerint — legkevésbé eshet kifogás alá; intencziomnak különösen azon részét kifogásolják, melynek a létező körülmények szerinti gyakorlati haszna és célra-vezetősége iránt kétség — szerintem — fenn nem foroghat; ebből pedig azt következtetve, hogy talán épen tervezetemnek ezen paszusait nem irtam körül elég szabátossággal: kénytelenítve érzem magamat arra, hogy az orsz. izr. tanítóegylet „Értesítőjének“ márczius havi számában megjelent erre vonatkozó tervezetem pótlásául és illetve megtámadott és kifogásolt intencziomnak némi tüzetesebb megvilágításául és szabatosabb okadatolásául még a következőket ajánljam t. kartársaim és az ügy iránt érdeklődők figyelmébe, ismétlem előre bocsátva, hogy sem a szapatistikus, sem az oppositionalis nézetnyilvánítás viszketege, hanem az ügy iránti meleg érdeklődésem és a józan megfontolás szülte jelzett tervezetemet.

* A félnünp megtartása abból állott, hogy azon böjtölni nem volt szabad.

A legfőbb kifogás az, hogy én 5 frt évi tagsági díjra akarom köteleztetni a kartársakat, holott tervezetem ismertetését megelőzőleg sokaltam a minden haláleset után fizetendő egy frtnyi illetékből származható aránylag tetemes évi megterhelhetést. Beismerem, magam is világos ellenmondásnak pualifikálnám ezt, ha az 5 frtnyi évi díj fejében egyéb követelés nem volna támasztható, mint az, hogy a befizetést teljesített tanító családjának aránylagos segélyösszeg biztosítsák az illető tanító elhalálása esetére. Ha csupán a halál esetére biztosítandó összeg kedvéért kellene 5 frtnyi évi illetéket fizetni, minden technikai akadály dacára s csupán a tanítók anyagi helyzetére való tekintetből magam is célszerűbbnek tartanám a Löffler kartárs ur által ajánlott, esetleg kisebb anyagi megterheléssel járó módozatot. De én úgy vagyok meggyőződve, hogy a magyarországi zsidó tanítóknak a halál esetére való biztosításon kívül és e mellett is szükségük van még oly tényezőre, mely őket az életben is anyagilag és főképen moraliter gyámolítsa. E tényező nem más, mint az orsz. izr. tanítóegylet, melynek tagjai a jelen moralis és anyagi gyámolításért évi 4 frtnyi tagsági díjat fizetnek. Ha az összegben kívül még a minden halál eset után fizetendő egy frtnyi illetékből származható évi 3—4 frttal volnának a tanítók megterhelve, már akkor bizonyára nagyobb pénzbeli áldozatra volnának a tanítók utalva, mint ha évi 5 frtnyi tagsági díjat fizetnek s ez összegért a z életben is anyagilag és erkölcsileg gyámolítottak és elhalálásuk esetére is biztosítva van családjuk számára bizonyos összeg.

Nagyon elfogult s a helyzettel teljesen ismeretlen embernek kell lennie annak, ki azt hiszi, hogy a zsidó tanítóknak manapság nincs már szükségük oly testületre, mely őket moraliter és ha kell anyagilag gyámolítani képes legyen. (Az e tárgyban felszólalt Braun József t. földvári kartárs ur ezt bizonyára legkevésbé fogja kétségbe venni.) Hogy a létező orsz. izr. tanítóegylet oly testület, mely e tárgyban egyedüli és hézagot pótló, azt a legtöbb zsidó tanító tudja. Hogy tehát e testületre minden magyarországi zsidó tanítónak a jelen körülmények között az életben lehet szüksége, hogy e szerint minden zsidó tanítónak e testület tagjának kellene lennie: azt hiszem, bizonyítgatásra nem szorul. De hogy a Löffler ur által létesített szándékolt intézmény mellett — épen a tulságos megterhelhetés következtében — ez egylet tagjainak száma nemcsak, hogy nem nagyobbodnék, de talán még csökkenne: azt én valószínűnek tartom. Mindezeknél fogva napnál világosabb, hogy a tanítók a jövőre való gondoskodás tárgyában vagy csak haláluk esetére biztosítanak családjukat vagy pedig csak az életben szükségelhető támogatásra biztosítanak magukat, Ezen dualismus nem állhat be, ha az általam javasolt módozat fogadtatik el, mert ha minden egyleti tag évi 5 frt illetéket fizet, ezért nemcsak a most évi 4 frt tagsági díjat fizető tagok jogait élvezi teljes épségükben, nemcsak megbetegedése, a gyógyfürdő használásának szüksége, munkaképtelenné válása, állomásának elvesztése esetén tarthat igényt segélydíjra illetve végkielégítésre; nemcsak a már országos tekintéllyel bíró egyesület erkölcsi hathatós támogatására tarthat igényt: hanem ezeken felül még az általa befizetett tagsági díjat tekintélyes kamatos kamattal visszakapja családjá az illető tag elhalálása esetében, mely esetben a jelenlegi alapszabály 7. §-ának d) pontja értelmében még az özvegyek és árvák számára megállapított jutalékkal — legkevebb 100 frttal — is gyarapíttatik a biztosított összeg.

Lehet, hogy tulzó idealista vagyok, de azt hiszem, hogy az 5 frt tagsági díjnak ily célra leendő fizetése által a zsidó tanítók megvásárolják maguk s családjuk

számára a lehetőleg türhető földi létet és a tulvilági boldogságot, mely utóbbi azon biztos tudat szürendi, hogy elhalálásuk után családjuk nem lesz a nyomórnak kitéve. — Igaz ugyan, hogy az elhalálozandó tanító családjá röviden körvonalozott tervezetem szerint nem részesülne ezresekre zugó segélyben, de azt bátran merem állítani, hogy az én tervezetem szerint legalább is annyit — ha többet nem — kaphatna minden tanító családjá, mint a mennyit kaphatna akkor, ha a Löffler kartárs ur által ajánlott módozat szerint gondoskodnék minden tanító családjá jövőjéről, mert már annyira idealista nem vagyok, hogy azzal kecsegtetném magamat, miszerint 2000 zsidó tanító közül csak 500-an is fognak L. kartárs ur intézményének hivi közé beállani, különösen ha — mint L. ur akarja — minden haláleset alkalmával minden tanító 2 frtnyi illetéket tartozzék fizetni.

Az eddig e tárgyban megjelent hirlapi nyilatkozatok legtöbbje nem az én intézményemet pártolta, a látszat tehát a mellett szól hogy L. kartárs ur intézménye talán nagyobb visszhangra talált a kartársak között; maga L. ur azon dicsérendő buzgalmat tanusította, hogy aláírási ivet köröztetett a kartársak között, felszólítva eszméjének pártolóit, hogy pártolásukat aláírásukkal kijelentsék. Két hónap óta czirkál már a jelzett aláírási iv, mely azóta széles Magyarország felét bizonyosan bejárta.

Bár nem vagyok az iránt informálva, minő eredményt mutat fel a körözött aláírási iv és bár — ismétlem — az eddig megjelent hirlapi nyilatkozatok szerzőinek nagyobb része nem lép fel pártolólag az én indítványom mellett: mégis arra a föltevésre érzek hajlandóságot, hogy L. ur eszméjének pártolóknak nyilatkozott hivi nem haladják meg meg a százat. És ha e nyilatkozatom — melylyel intenczióimat lehetőleg tüzetesebben ismer tetem — megjelenése után Löffler ur 299 hivet tud eszméjének megszerezni, illetve pártoló nyilatkozatra bírni — nem mondom kapacitálni, mert tudom, hogy L. ur senkit sem akar kapacitálni, hanem mindenkinek meggyőződését respectálja — akkor én itt a nyilvánosság előtt fogom kijelenteni, hogy L. ur eszméjének életrevalóságában és célravezetőségében nem kételkedem többé s magam fogom a 300-ik hivet megszerezni.

E kijelentésem után még néhány, tervezetem ellen tett megjegyzésekre kell röviden reflektálnom. Tervezetemet főbb vonásaiban ismertetve, azt mondtam, hogy minden tag családjá azon évek számához arányosított összegre tarthasson igényt, a mely évek alatt az illető tag 5 frtnyi tagsági díjat fizetendi. Így pl. aki 5 éven át fizeti tagsági díját, annak családjá e díj fejében 50 frtot, aki 10 éven át fizet, annak családjá 120 frtot s. a t. igényelhet. Az a „pl.“ úgy látszik kikerülte L. ur figyelmét, mert akkor tudta volna, hogy e példát csak a követendő irány megjelölése és azon bázisok megismertetése céljából hoztam fel, mely bázisokon tervezetem alapszik, korainak tartván az eszme megvitatása előtt már is teljesen kidolgozott tervezettel lépni fel, a mit az orsz. izr. tanítóegylet ez idei nagy gyűlésére tartottam fenn magamnak; de elégségesnek tartván azt, ha egyelőre a megvitatáshoz teljesen elegendő főbb vonásait ismertetem tervezetemnek. Tervezetemben bizonyára lesz gondoskodva arról, hogy mi történjék azon tagok családjáival, kik az 5 évi cyklus letelte előtt talánának elhalni. Egyelőre Löffler ur maga adta meg e kérdésére a részbeni feleletet, a mennyibeu felemlítette, hogy az orsz. izr. tanítóegylet jelen szervezeténél fogva is gondoskodva van az elhalálozandó tagok családjairól olyképen, hogy — a fennebb említett § szerint — az özvegyek, illetve kiskoru gyermekek bizonyos, meghatározott összegü jutalékot nyernek, mely a 100 frtot mindenkor meghaladja.

Ezen kijentésem alatt, hogy a tanítók családjai azon évek számához arányosított segélyösszegre tarthassanak

igényt, mely évek alatt az illető tanító 5 frtnyi tagsági díját fizetendi, én nem azt értem, hogy csakis azok családjai tarthassanak igényt ily segélyre, a kik 5, 10, 15, 20 stb. teljes éven keresztül fizetik a tagsági díjat, hanem azt értem, hogy egy általánosan alkalmazandó táblázat lesz megállapítandó meghatározandó zsinormérték szerint, mely táblázat utmutatóul lesz használandó a 30 vagy 40 éven belül tagsági díjat fizetők családjainak nyújtandó segélyösszeg megállapításánál. Nevetséges is volna, ha valaki pl. 8 vagy 9 éven át tagja az intézménynek s családja csak annyira tarthatna igényt, mint a mennyire annak családja tart igényt, ki csak 5 éven át fizette az 5 frtot. Braun ur azt mondja, hogy igen csekély segély az egy özvegynek, ha 50 frtot kap. Erre nem lehet eset, mert maga az orsz. izr. tanítóegylet által fizetendő jutalék is meghaladja a 100 frtot és ezen kívül nyerne az özvegy, kinek férje legalább 5 évig volt az egylet tagja, tervezetem szerint legalább 50 frtot.

Ezekkel — azt hiszem — megfelelttem a javaslatom ellen tett megjegyzésekre, most kötelességemnek tartom, nem ugyan a javaslatomra, hanem általánosan a segélyezés módjára vonatkozó nézetnyilvánításokra néhány szerény megjegyzést kockáztatni.

Többen oda nyilatkoztak, hogy jobb volna arról gondoskodni, hogy a tanítók özvegyei rendes évi nyugdíjat huzzanak egy e célból létesítendő alaptökből.

Az orsz. izr. tanítóegylet Értesítőjének szerkesztője erre nézve megjegyzi, hogy a külön nyugdíjintézet a lehetetlenségek közé tartozik, a mit a több évvel ezelőtt a magas kormánytól nyert engedély folytán tett kísérletnek meggyúsulása is bizonyít. Föltéve, hogy a most esetleg teendő kísérletnek talán valamivel jobb eredménye lenne, még sem lehet arra számítani, hogy egy országos nyugdíjintézet létesítéséhez és fentartásához szükséges tökére egyhamar szert lehetne tenni. De a létező országos törvényeket sem szabad ám egészen elfelejteni, mert az 1875. évi 32. t. cz. 25 § szerint azon tanítói árvák, kiknek ellátása akár állami vagy felekezeti uton közsegélylyel vagy az országos nyugdíjintézettől nyerendő segélypénz összegét túlhaladó mennyiségű ösztöndíjjal fedezve és biztosítva van, ki van a zárva az államtól segélyezendők sorából. Az orsz. izr. nyugdíjintézet létesítése által — föltéve ha lehetséges volna is — azon veszélynek tennők ki a zsidó tanítók árváit, hogy az állami nyugdíjintézet részéről nekik biztosított évi segélyt — mely a miniszter legutóbbi jelentésében tett ígérete szerint rövid idő múlva bizonyára nagyobb összegben fog megállapíttatni — elvesztenék. — De meg tulságosan nagy ugrás volna, ha a most kinos, bizonytalan helyzetét a tanítók nejeinek és gyermekeinek akként akarnók egyszerre és minden előzmény nélkül megjavítani, hogy orsz. nyugdíjintézetet létesítsünk. Nem mondom azt, hogy azért ne létesítsünk nyugdíjintézetet, mert ezzel egyszerre nagy ugrást tennénk előbbre. De igenis azt vagyok hajlandó hinni, hogy azért sem létesíthető, mert egyszerre oly nagyot ugrani a jelen körülmények között teljesen lehetetlen.

Nincs kizárva a lehetőség, hogy az önsegély általam javasolt módjának elfogadása és az orsz. izr. tanítóegyletnek ilyképeni szervezete által néhány év múlva oly alaptökére tesz szert az orsz. izr. tanítóegylet, hogy akkor már inkább lehet a rendszeres nyugdíjazás behozatala érdekében valamit tenni. Általában mindent leginkább az orsz. izr. tanítóegylettől várok, mely az én meggyőződésem szerint leginkább képesíthető arra, hogy a tanítók mindenféle szükségén segítsen. Azért ismételve kijelentem, hogy lehetőleg részletesen kidolgozott tervvel fogok az ideai nagygyűlés elé lépni, melynek feladata leendő, az ajánlott módok közül azt kiválasztani és elfogadni, melyet leginkább tartandó a körülmények szerint kivihetőnek és célravezetőnek.

Én hiszem és remélem, hogy az orsz. izr. tanító-

egylet céljainak általam javasolt módon való kibővítése és az egyleti szervezet ilyetén módosítása nemcsak a tanítók a tanítói családok jövője biztosításának legkivihetőbb módozataul fog bizonyulni, hanem leginkább lesz alkalmas arra, hogy az orsz. izr. tanítóegylet és a zsidó tanítók legszentebb és pártolásra leméltóbb intézményei iránt eddig mutatkozott inderferentismus jégkérge a kétes jövőnek szükség parancsolta biztosítás kedveért a legtöbb hazai zsidó tanítónál elolvadjon.

Szolnok, 1883. ápr. 16-án.

Szontágh Jenő.

Nyilatkozat.

Weill Dávid szolnoki lakos ur e lapok legutóbbi számában „Az az egy“ aláírással ellátott cikkben most már közvetlenül, saját czége alatt áskálódik a helybeli izr. neolog község és csekélységem ellen s az igazságot fejtetőre állítva, olyanokat hoz saját igazolásául napfényre, a miknek épea ellenkezője felel meg az igazságnak. Ez állításom beigazolására csálhatatlan tényekre akarván hivatkozni és Weill Dávid urnak a helybeli izr. anyaközségnél viselt dolgait megczáfolhatatlan tényekkel akarván a nagy közönségnek bemutatni: a hitközség és iskolaszék irattárának átkutatása által akarok a szükséges bizonyítékokra szert tenni. Míg a még hiányzó bizonyítékokat beszerzem s Weill Dávid urnak — ki most egyszerre sajátóságos módon lett journalista és humoristikus ember — a kellő választ megadhatom, kikérem Weill urnak orhodox — türelmét!

Szolnokon, 1883. apr. hó 16.

Szontágh Jenő.

KÜLÖNFÉLÉK.

Sajtóhiba. Már mult számunkban igazítottuk helyre a 14. szám vezércikkében előforduló azon hibát, hogy dr. Schoenberg consequenter Schoenberg-er névvel neveztetik, de szedőnk a corrigendából új sajtóhibát csinált; miért is ezennel ismét helyre javítjuk a tévedést, mely onnan ered, hogy a közéletben az ügyvéd urat rendszeren Schönbergernek nevezik, holott Schoenberg a neve.

— **A Sárret B-ujfaluról** ezeket írja: A helybeli izraelita rabbi által városunkba áttelepített mintegy 40 tanonczot magában foglaló (orthodox rabbiképezde vagy mi?) — intézet tárgyában volt alkalmunk szintemár felszólalni, melynek, mint értesülünk. lett is annyi eredménye, hogy a kir. tanfeügyelőség megkereste, hatóságunkat az ez iránt teendő jelentésre nézve. De hát a tiszteletes rabbi ur, mint tudjuk, mind ez ideig nem igazolta magát e tekintetben; holott pedig azt tudnia kellene, hogy közoktatási törvényünk a számosabb hallgatók megántanítását már kormányi engedélyhez köti. Nem értjük hát, mi jogon nem tartatik tiszteletben a törvény rendelkezése? mely egyaránt minden honpolgárt kötelez, főleg akkor, midőn szomoruan tapasztalhatjuk, hogy mig egyrészt a törvényszerinti helyi izr. felekezeti iskola a legelárvahodottabban sinlődik, laza pártfogás mellett, másrészt napról napra nem hogy fogynék, de sőt emelkedik azok száma, kik ezen engedély nélküli zugintézet ismeretlen tanainak hallgatására a messze távolból ide jönnek s szaporítják a haladás és felvilágosodás ellen küzdők seregét, melyre pedig városunknak bizony a legkisebb szüksége volna. Ki kell ugratni a nyulat a bokorból; mert állam, a tanügy érdeke megköveteli a nyiltságot felette csordáljuk, hogy t. lap-társunk, melynek csak ismernie kellene a hyperorthodoxok makacsságát, oly könnyű szerrel véle kiugratni a nyulat a bokorból. Előbb szelidítenek meg egy oroszánt mintsem egy hyperorth. rabbit a haladás eszméjével meg lehetne barátkozni.

— **A fővárosi tanács** f. hó 18-án tartott ülésében e lapok szerkesztőjét bizta meg az V. ker. akadémia-utcai iskola igazgatói teendőivel.

Felelős szerkesztő: Zsengeri Samu.